

## *Inleiding*

Microsoft is er niet bij, maar de andere Big Tech-bazen staan netjes op een rijtje: die van Meta, Google, Amazon, Tesla. Iets verderop schuifelen ook de CEO's van Apple en NVIDIA binnen. De vorsten van de Valley hebben de beste stoelen van het huis: een plek op het podium in het Capitool, direct achter Trumps familie, maar vóór de leden van zijn kabinet. Een foto van de miljardairs – Elon Musk, Sundar Pichai, Jeff Bezos en Mark Zuckerberg – zal spoedig de wereld over gaan, en het iconische beeld worden van de start van Trumps tweede termijn.<sup>1</sup>

Het is 20 januari 2025, en buiten is het bitterkoud. De inauguratie is vanwege het winterweer naar binnen verplaatst, naar het hart van het Congresgebouw. Onder de koepel, het elegante symbool van de Amerikaanse democratie, is maar een fractie van de politieke elite verzameld die buiten op het bordes had gepast. De *techbro's*, de nieuwe oligarchen, de *bro-ligarchs*, hebben in de weken ervoor in het warme Florida voor de kroonprins geknield, en worden in het bevroren Washington nu door de nieuw gekroonde koning beloond.

Thuis in Nederland volg ik de ceremonie live. Na een beleefde, bijna vriendelijke start van de plichtplegingen, obli-gaat geschud van handen en het uitspreken van de eed, begint Trump aan zijn speech. Hij houdt zich niet meer in. Ondanks de jarenlange stortvloed van zijn harde retoriek

ben ik toch weer verbaasd over hoe vilein en meedogenloos hij de wereld tegemoet treedt. Panama, China en het Midden-Oosten worden genoemd, Europa wordt compleet genegeerd.<sup>2</sup> Tijdens zijn tirade over het beleid van Joe Biden, de belofte dat de beste fase van de Amerikaanse geschiedenis nu eindelijk aanstaande is, en het uitroepen van een nieuwe *Independence Day*, dwaalt mijn blik af naar de achtergrond van het schouwspel. Het is de Rotunda, de enorme ronde hal vol historische standbeelden en schilderijen die de ontstaansgeschiedenis van de vs verbeelden.

Ik waan me weer even terug in 2016. Exact op deze zelfde plek waar Trump staat te tieren, word ik negen jaar eerder – als onderdeel van de kudde Europese lobbyisten – door het Capitool rondgeleid. Een paar dagen daarvoor zijn we met dat doel door onze werkgever vanuit hoofdsteden in heel Europa naar de vs gevlogen. Amerikaanse collega's van onze werkgever, Microsoft Corporation, de enige Big Tech-partij waarvan de CEO, Satya Nadella, niet op het podium van Trumps tweede inauguratie plaatsneemt, leren ons in en rond Washington D.C. hoe het verfijnde spel om private macht in de politiek in de vs wordt gespeeld.

In onze Europese thuislanden zijn wij als lobbyisten ondergebracht in de verkoopkantoren van Microsoft, langs snelwegen, op vliegvelden en kantoorparken. Alleen in Brussel is er een specifiek kantoor voor lobbyisten. Maar dat pand verbleekt bij het enorme Microsoft-kantoor aan K Street in Washington. In die beroemde straat, op een paar kilometer van het Capitool, hebben Amerikaanse lobbyisten, *public affairs*-consultants en belangenclubs al decennia hun thuishonk. Van daaruit nemen Microsofts Amerikaanse lobbyisten ons Europeanen als opgewonden kinderen een week lang mee op schoolreis, langs de mensen en methodes waar wij in Europa nog wat van kunnen leren. De complexe orkes-

tratie van corporate belangenbehartiging, maar dan op zijn Amerikaans.

Door de brede avenues van Washington worden we in kleine VIP-busjes van ontbijtvergadering naar lunch gereden, van denktank naar receptie. In het Huis van Afgevaardigden bezoeken we Congreslid Suzan DelBene. Ze is een oud-Microsoft-medewerker die, na een lange carrière in de IT, nu best toevallig als politica het district ten oosten van Seattle vertegenwoordigt, waar in het dorp Redmond tussen hoge pijnbomen de enorme Microsoft-campus ligt.<sup>3</sup> Ze begroet ons als oude vrienden met een Amerikaanse *hug*, de krampachtige omhelzing waarin de schouders verbonden, maar de onderlichamen gescheiden blijven. Met vlakke hand geeft ze kleine klopjes op onze bovenrug.

Aan het eind van de tour maken we vanaf het zonnige Capitool-terras foto's van elkaar. We kijken uit over de National Mall, de route die MAGA-bestormers vierenhalf jaar later in omgekeerde richting zullen nemen om met grof geweld het Capitool binnen te dringen. De zomer is net begonnen, Trumps nominatie op het ticket van de Republikeinen is nog niet officieel bekrachtigd, en Hillary Clinton loopt zich warm om het na acht jaar van Barack Obama over te nemen. Trump heeft dan wel de ene na de andere Republikeinse tegenstrever verslagen, maar de controverse rond zijn kandidatuur is nog altijd hevig. Dat hij de Republikeinen, de *Grand Old Party*, in de eindstrijd zal vertegenwoordigen, is nog lang geen uitgemaakte zaak. Het heersende sentiment is dat het een kansloze strijd zal worden, uitmondend in een klinkende overwinning voor Hillary.

Hoewel op K Street ook het gevoel overheerst dat de opmars van Trump als tegenstrever van Hillary Clinton een rareiteit is, een populistische uitwas die zijn piek nu wel heeft bereikt, valt me tijdens dat weekje Washington op hoe gelijk-

matig en beheerst mijn Amerikaanse collega's hun aandacht over Democraten en Republikeinen blijven verdelen. Niemand neemt de handhaving van de Democratische status quo voor lief. Alle lobbyisten houden hun contacten aan beide zijden van het Congres warm, investeren gelijkwaardig in hun relaties, en schetsen scenario's voor het bedrijf onder beide mogelijke presidenten.

Maar ook buiten de vs opereert Microsoft in diezelfde modus. Als lobbyist voor het bedrijf in en om Den Haag heb ik dan net een paar jaar ervaring opgedaan met hoe het is om voor een van de grootste bedrijven ter wereld die lokale gezant te zijn. Lobbyen voor Microsoft is meer dan de politieke en wetgevende belangen van een bedrijf in de gaten houden, beïnvloeden en sturen. Het voelt alsof je met een niet-aflattende hoeveelheid geld, middelen, kennis en technologie een forse natiestaat vertegenwoordigt, een geopolitieke zwaargewicht die overal ter wereld ambassades en consulaaten heeft opgezet om er via voelsprietten in parlementen, overheden, ngo's en universiteiten informatie te vergaren en belangen te behartigen. Je waant je een digitale diplomaat.



Vóór mijn leven als Big Tech-lobbyist werk ik eerst een tijd als klassieke diplomaat. Bij het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken ervaar ik de opkomst van het internet als mondiaal fenomeen. Aan het begin van de jaren 2010 begint een wereldwijde richtingsstrijd tussen voorstanders van een open en vrij internet, tegenover de groeiende controledrang van autoritaire landen. Ik krijg de kans de wereld rond te reizen om namens Nederland de spelregels van het open, vrije internet mede vorm te geven.

Nederland is internationaal gezien vroeg betrokken bij het

beschermen van de vrijheid van online meningsuiting en de strijd tegen censuur. En deze internetvrijheid, volgens een gezaghebbende ngo 'de mate waarin mensen toegang hebben tot een open internet zonder beperkingen op hun recht om informatie te zoeken, te ontvangen en te verspreiden, vrij van censuur, toezicht en ongeoorloofde inmenging', ontpopt zich in het Westen in die jaren als moreel digitaal kompas. Hillary Clinton, dan nog de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken onder president Obama, vormt ten aanzien van het thema een inspiratiebron voor het Nederlandse buitenlandse beleid. Trumps latere politieke tegenstander pleit als Amerika's hoogste diplomaat hartstochtelijk voor een open, onbelemmerd internet, en reist de halve wereld af om die visie met bravoure te verkondigen. Haar campagne moet tegenwicht bieden aan China, Rusland, Iran en andere landen met autocratische regimes, die het internet steeds meer beginnen in te zetten als middel om onder hun bevolkingen te surveilleren, die te controleren en te onderdrukken.

In de jaren waarin internetgebruik wereldwijd razendsnel toeneemt en het gebruik van socialmediaplatforms groeit als kool, probeert Nederland als pragmatische sidekick van de vs andere landen in het kamp te duwen dat het internet zo open en vrij mogelijk houdt. Maar door nauw samen te werken met de vs stelt Nederland zich als klein land ook erg afhankelijk op. De alsmaar toenemende dominantie van Amerikaanse digitale technologie en de bedrijven die erachter zitten, spelen namelijk een steeds grotere rol, en zowel in Washington als in Den Haag zullen economische belangen nog lange tijd zwaarder blijken te wegen dan privacy, grondrechten of veiligheid.

Op het wereldwijde diplomatieke circuit waar de toekomst van het internet wordt uitgevochten maak ik aan het begin van de jaren 2010 kennis met de geraffineerde invloed van

het lobbyapparaat van grote Amerikaanse techbedrijven. Zeker Google en Microsoft zijn overal vertegenwoordigd. Ze oefenen op subtiële wijze invloed uit op de internationale krachten die bepalen hoe open het internet blijft. Het is een basisvoorwaarde voor hun businessmodellen. Die bedrijven hebben dan al ontzettend veel macht, op allerlei manieren: marktmacht, innovatiemacht, informatiemacht, economische macht. Die macht zorgt in Europa snel voor grote afhankelijkheden, die niet allemaal even makkelijk in kaart te brengen zijn.

Materiële afhankelijkheid van Big Tech kun je zonder meer meten: 86 procent van de Europeanen op social media gebruikt anno 2025 een product van Meta,<sup>4</sup> en 72 procent een Amerikaanse clouddienst.<sup>5</sup> In de vs investeren private partijen per jaar 67 miljard dollar in AI, in Europa 11 miljard.<sup>6</sup> Maar in het diplomatieke circuit is het vooral de politieke en verhalende macht die me opvalt en fascineert: de zogenoemde discursieve macht.<sup>7</sup> Discursieve macht is een ongrijpbaar soort macht, die niet alleen gaat over hoe techbedrijven invloed uitoefenen op wet- en regelgeving, maar ook over hoe ze het bredere gesprek over technologie en innovatie beïnvloeden en ook zelf verhalen genereren. Het is deze immateriële impact die, naast de enorme technologische afhankelijkheden die we bij Big Tech hebben opgebouwd, al snel een stuk minder makkelijk te meten is. Toch zal ze tussen de regels door wel grote impact op Europa krijgen, omdat die invloed de weg plaveit voor vertraging en verzwakking van wetten en regels, een sfeer schept van grote urgentie om digitale technologie snel te kopen en meteen in te zetten, en een bredere digitale cultuur creëert waarin Amerikaanse digitale technologie zich in de haarvaten van onze Europese overheden, bedrijven, scholen en ziekenhuizen weet te nestelen.



Geen Big Tech-bedrijf is tegenwoordig zo breed in de Nederlandse samenleving, economie en overheid vertakt als Microsoft. Bovenal is Microsoft, als technologieconcern, al vijftig jaar op aarde om geld te verdienen voor aandeelhouders. Toch heeft het bedrijf de afgelopen twee decennia duidelijk een ander pad gekozen dan de rest van Big Tech. Veel van die bedrijven opereren volgens het door Meta's grondlegger Mark Zuckerberg gemunte mantra 'Move Fast & Break Things' – het roekeloze uitgangspunt dat je snel moet innoveren, zelfs als dat fouten of schade veroorzaakt. Maar Microsoft heeft, toen het rond de eeuwwisseling na de grootste crisis uit zijn bestaan bijna door de Amerikaanse overheid werd opgebroken, zijn strategie radicaal verlegd en een andere route naar succes gevolgd.

Waar het bedrijf in technologisch opzicht allang een dominante speler was, wist het zich vanaf 2000 door een bewuste, verfijnd uitgestippelde route ook diep in politieke en maatschappelijke discussies te mengen, zich gevoelig te tonen voor culturele argumenten en zich – tot op zekere hoogte – ook aan te passen. Een en ander heeft ervoor gezorgd dat Microsoft, in het gezelschap van de opportunistische, Trump omarmende Big Tech-bedrijven, anno 2025 nog altijd een *good cop* lijkt. Een soort aardige politieman, die in het gezelschap van concurrenten die zich inmiddels openlijk als racistische en corrupte agenten gedragen, er in Europa relatief goed op staat. Bijvoorbeeld omdat het niet – zoals Meta – contentmoderatie heeft afgeschaft, het niet zomaar naar Trumps pijpen danst – in ieder geval niet zichtbaar – en Europese klanten gedeeltelijk vaak wél tegemoet wil blijven komen in hun wensen en eisen.

De rest van Big Tech heeft – in de jaren voordat MAGA we-

derom de macht greep, in 2024 – haar ongebreidelde ambities onder dunne laagjes sociaal-maatschappelijke wenselijkheid bedekt, maar laat, nu Trump terug is, weer haar ware, opportunistische aard zien. In die zin is Microsoft ook als een oudere, verantwoordelijke oom, een gelouterde volwassene met ruime levenservaring die vanuit de regio Seattle op Silicon Valley lijkt neer te kijken, ingehouden oordelend over het lompe gedrag van zijn onvolwassen neefjes, vergetend dat hij zelf ook door schade en schande wijs geworden is.

Want laten we wel wezen: vóór de millenniumwisseling was Microsoft als arrogante, afstandelijke corporate nog de belichaming van een machtsmonopolie, de *poster boy* van het kapitalistische kwaad. Niet alleen van de technologiesector, maar ook van het bredere bedrijfsleven. De softwaregigant was een imperium geworden dat door het Amerikaanse ministerie van Justitie bijna werd opgebroken, en in de Europese Unie zwaar werd beboet. Een bureaucratische mammoet-tanker, stroperig en lui door lucratieve software, die echter het trauma en de storm van die crisis tegen alle verwachtingen in slim wist om te buigen, door radicaal een tegenovergestelde koers te kiezen en scherp aan die tegenwind naar succes te varen. Juist door overheden, politici en toezichthouders vanaf het begin van deze eeuw actief tegemoet te treden, en zich op te werpen als luisterend oor, partner, meedenker en visionair, kwam Microsoft weer op stoom. In combinatie met slimme strategische beslissingen, aankopen, investeringen en partnerschappen werd het niet alleen het meest waardevolle bedrijf ter wereld – een koppositie die het soms alleen van Apple of NVIDIA verliest – maar ook een geopolitieke actor vanjewelste.

Het is op het wereldtoneel als privaat bedrijf voor natiestaten een van de belangrijkste partijen geworden om rekening mee te houden. Andere Big Tech-bedrijven zijn dat ook,

maar omdat Microsoft Trump en zijn regering in zijn eerste termijn minder opzichtig naar de mond praatte, wist het een autonomere rol te pakken. Microsoft heeft op veel vlakken de macht van een flink land gekregen: op de beurs is het meer waard dan het totale bruto binnenlands product (bbp) van een middelgroot land als Italië.<sup>8</sup> En net als landen dat doen, bedrijft het bedrijf diplomatie, beïnvloedt het beleid, vormt het coalities en smeedt het allianties.

Maar in tegenstelling tot landen als Italië, de vs of Nederland is Microsoft geen democratie, kent het geen verkozen leiders en hoeft het, anders dan aan de aandeelhoudersvergadering of de voor hem geldende wetgeving, geen publieke verantwoording af te leggen. Althans, daar is het niet toe verplicht. En daarom heeft het geleerd op een andere manier te ‘doen alsof’, in een elegant spel dat zijn reputatie waarborgt en tegelijk zijn belangen verdedigt.



Als Microsoft-lobbyist in Den Haag en omstreken was het jarenlang mijn taak om die ongrijpbare invloed van het bedrijf in Nederland uit te oefenen. In die rol moest ik de discursieve macht in de polder in de praktijk te brengen. Met dit boek wil ik laten zien hoe dat spel wordt gespeeld. Zo probeerde ik het vertrouwen in de privacy van Microsoft-producten zo groot mogelijk te laten zijn, en het bedrijf als voorloper op het gebied van cybersecurity en verantwoord gedrag van landen en bedrijven in cyberspace neer te zetten. De opkomst van de cloud moest ik als onvermijdelijke digitale toekomst tussen Nederlandse politieke en ambtelijke oren krijgen, en later – ruim vóór ChatGPT – de Haagse geesten alvast rijp maken voor kunstmatige intelligentie als panacee voor allerlei economische en maatschappelijke problemen.

Maar ook probeerde ik de schokgolven van de aantijgingen van NSA-klokkenluider Edward Snowden over de nauwe samenwerking tussen Big Tech en de Amerikaanse veiligheidsdiensten op te vangen. Mijn taak was ook het vastbijten van een paar Nederlandse ambtenaren in Microsofts kleine privacylettertjes op het hoofdkantoor in Amerika te laten doordringen, en ook de snelgroeiende weerstand tegen de uitbreiding van enorme Microsoft-datacenters in de Noord-Hollandse polder proberen te neutraliseren.

Zo leerde ik veel over ontvankelijkheid van Nederlanders voor Amerikaanse technologische vergezichten, en over de visionaire leemte waarin die Amerikaanse verhalen – zeker tussen 2010 en 2020 – vaak voor zoete koek werden geslikt. In die zin is Europa door Big Tech-bedrijven niet alleen technologisch, maar ook immaterieel gekoloniseerd. Een kleine vergelijking. Terwijl het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, België, Nederland en andere landen hun toenmalige kolonies militair en economisch overheersten, legden ze de bevolking ook hun normen, waarden en wereldbeeld op. Via onderwijs, religie, taal en bestuur drongen Europese ideeën over beschaving en vooruitgang diep door in het dagelijks leven. Inheemse talen werden vaak door de taal van de kolonisator verdrongen, die de standaard werd voor onderwijs en bestuur. Traditionele religies en spirituele praktijken werden onderdrukt of als primitief afgeschilderd, terwijl het christendom werd gepresenteerd als moreel verheven en beschavend.

Zoals de koloniale machten destijds hun culturele normen en wereldbeeld oplegden aan gekoloniseerde gebieden, heeft Microsoft via lobbyen, marketing, het voorstellen van uitgangspunten en het verspreiden van ‘vergezichten’ zijn eigen opvatting over innovatie, veiligheid en vrijheid in het digitale tijdperk Europa ingepompt. Internationale beleids-

vorming, wetgeving en zelfs taalgebruik over digitale rechten worden mede gevormd door het vocabulaire en de frames die een bedrijf als Microsoft hanteert. Net als bij koloniale onderwijssystemen in het verre verleden heeft dat de manier beïnvloed waarop overheden en burgers naar technologie kijken. Wie bepaalt de regels, wat geldt als vooruitgang, en wie heeft daar zeggenschap over? Dat lijkt steeds vager. In plaats van ouderwetse legers gebruikt Microsoft juridische experts, beleidsadviseurs, lobbyisten en denktanks om invloed uit te oefenen op besluitvorming, vaak op manieren die moeilijk te traceren zijn.

Als diplomaat voor Nederland en later als Microsoft-lobbyist zag ik van binnenuit hoe het bedrijf niet alleen wetgeving beïnvloedde, maar ook de onderliggende aannames over ‘internetvrijheid’, ‘cybernormen’, ‘toegankelijkheid’ en recenter ‘digitale soevereiniteit’ heeft helpen kneden. Zo ontstond langzaam maar zeker ook een discursieve overheersing. Alternatieve visies op soevereiniteit, publieke waarden of innovatie worden daarin subtiel als achterhaald, naïef of inefficiënt neergezet. Niet zoals door kolonisatoren door middel van geweld, maar via overtuiging, toegang en afhankelijkheid. En net als een eeuw of wat geleden is het resultaat een wereldorde waarin de macht niet alleen wordt uitgeoefend door wie de middelen heeft, maar ook door wie bepaalt welke verhalen we over die middelen mogen vertellen. Door zowel zijn technologische middelen als zijn visies op hoe daarmee te leven en te werken, vormt Microsoft in mijn ogen de voorhoede van de kolonisten van de cloud.



Nu de start van Trumps tweede termijn Europa ten aanzien van onze digitale afhankelijkheden echt wakker lijkt te heb-

ben geschud, zijn we naarstig op zoek naar onze eigen digitale koers en visie op onze technologische toekomst. We willen digitaal dekoloniseren. Sinds die koude, kille dag van de inauguratie in Washington D.C. in 2025 buitelen in Europa technologische initiatieven over elkaar heen die ervoor moeten zorgen dat we onszelf als continent digitaal uitvinden en weerbaarder worden. Maar voor we vooruitkijken, meen ik, is het noodzakelijk eerst achterom te kijken, terug te blikken op hoe Nederland de afgelopen decennia digitaliseerde, welke houding de Nederlandse overheid, economie en samenleving daarbij aannamen, en hoe een bedrijf als Microsoft daarop inspeelde. Zo wordt duidelijk hoe actief, ambitieus maar vaak ook tegenstrijdig en opportunistisch er in Nederland over digitalisering werd en wordt gedacht.

De Nederlandse overheid draait grotendeels op Microsoft-producten, net als vele bedrijven en burgers. Tegelijkertijd probeerde Nederland in de EU en ook daarbuiten de afgelopen jaren een opvallend actieve rol te spelen om spelregels in het digitale domein vorm te geven. Bijvoorbeeld het vergroten van internetvrijheid, cybersecurity, privacy en digitale soevereiniteit, maar ook bij het zetten van de toon over het verantwoorde gebruik van AI. Als klein maar technologisch hoogontwikkeld land, als onderhandelaar en initiatiefnemer tussen politieke en private grootmachten, was Nederland al vanaf 2005 nauw betrokken bij het internationale machtsspel over de regels van het internet en de digitale economie, een agenda die in warme samenwerking met zowel de Amerikaanse overheid als Big Tech-bedrijven werd uitgevoerd.

Die tegenstelling – tussen ambitieuze diplomatie en groeiende afhankelijkheid – weerspiegelt ook een cultureel patroon. De subtiele maar gestage amerikanisering van Nederlands digitale ambities, internationale opstelling en diplomatieke strategie valt pas echt op nu we sinds enkele ja-

ren proberen van Amerikaanse technologie los te komen. Maar willen we daadwerkelijk autonoom worden, dan moeten we ons ook verhouden tot die subtielere invloed van Big Tech. De wendbare maar ook ontvankelijke houding van een klein land als Nederland om Amerikaanse visies over hoe digitale technologie ons kan helpen zonder kritische reflectie over te nemen, roept complexe vragen op. Wat is ons eigen Nederlandse of Europese digitale verhaal überhaupt nog? Als je je eerste digitale stapjes hebt gezet in programma's, besturingssystemen en social media die zijn bedacht, ontwikkeld en verscheept door Amerikanen, hoe vormt dat je latere identiteit? Of, om het simpel te zeggen: als je begint te puberen met ontlukende vragen over privacy, data en veiligheid, maar te lui en afhankelijk bent om je te ontworstelen aan het ogenschijnlijke gratis comfort, wie word je als digitaal volwassene dan eigenlijk?

Voor mij persoonlijk verschenen de contouren van die vragen langzaam door de jaren heen. Eerst kort terwijl ik werkte als internetdiplomaat voor Nederland, later langer als Microsoft-lobbyist in Nederland. In beide banen is het idee dat technologie de wereld echt kan verbeteren lange tijd mijn persoonlijke kompas geweest. In de snelheid en complexiteit van digitale verandering leek Microsoft als werkgever, vergeleken met de rest van Big Tech, een uitzondering: het was een bedrijf dat verantwoordelijkheid niet uit de weg ging, maar omarmde. Strategisch, maar ook oprecht. De combinatie van intellectuele scherpste, invloed en maatschappelijke ambitie gaf mijn werk betekenis. Ik kon daarbinnen bijdragen aan iets groters, een digitale toekomst die niet alleen efficiënter, maar ook rechtvaardiger zou zijn, geloofde ik.

Maar geleidelijk begon die overtuiging te schuiven. Niet door één moment van inzicht, maar door een reeks kleine

fricties. Ik begon langzaam steeds scherper te zien hoe afhankelijkheid niet alleen technisch of economisch van aard kan zijn, maar ook cultureel, zelfs cognitief. Hoe het verhaal over technologie zélf mede wordt vormgegeven door de spelers met het grootste podium. En dat verhaal, voor zowel bedrijven als overheden, begint allemaal bij de strijd voor het open internet.